

**มาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิง
กับบุตรของทัณฑสถานหญิง**
**Measurement of Promotion for Relationship between Women
Prisoners and Children of Woman Correctional Institution**

ศิริินทร์ อินทวิชะ* จินตนา ตันสุวรรณนนท์** อาภาศิริ สุวรรณานนท์***
Sirin Intaravicha Chintana Tansuwannond** Apasiri Suwannanon****

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ต้องขังหญิงจากทัณฑสถานหญิงจำนวน 4 แห่ง

ผลการวิจัยพบว่ามาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่เหมาะสม จะเป็นรูปแบบ “Good APP” ซึ่งหมายความว่าต้องประกอบไปด้วย 1) เจตคติที่ดี (Good Attitude) ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานซึ่งต้องเคารพในหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในเรื่องสิทธิสตรีและเรื่องสิทธิเด็ก 2) นโยบายที่ดี (Good Policy) ได้แก่ การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรม การจัดหาทรัพยากร การจัดโครงสร้างพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชน การติดต่อสื่อสาร

*หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

*Doctor of Philosophy Program in Criminology, Justice Administration and Society, Graduate School, Suan Dusit University

**Asst. Prof. Dr. , Graduate School, Suan Dusit University

***Asst. Prof. Dr. , Graduate School, Suan Dusit University

วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย
ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

และการดูแลภายหลังพ้นโทษ และ 3) แนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ซึ่งต้องคำนึงถึงทั้งช่วงระยะเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร และมาตรการที่ใช้ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร

คำสำคัญ: มาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์/ผู้ต้องขังหญิง/บุตร/ทัณฑสถานหญิง/

Abstract

The research on measurement of promoting relationship between women prisoners and children of Woman Correctional Institution aimed to find out the effective measurement of promotion for relationship between women prisoners and children of Woman Correctional Institution.

The research methodology was mixed methods which were consisted of both qualitative and quantitative methods. The qualitative method was an in-depth interview by using the interview schedule with key informants. For the quantitative method, there was a questionnaire as the tool for collecting data. The samples were women prisoners and prison officers from 4 Woman Correctional Institutions.

The research found that the effective on measurement of promotion for relationship between women prisoners and children of Woman Correctional Institution were the “APP Model”. The “APP Model” consists of 1) “Good Attitude” of prison officers is to respect human rights, including women’s rights and the rights of the child, 2) “Good Policy” is to use alternative justice by diversion process, to supply the resources, to have available infrastructure, to participate with the community, to communicate with other persons, and to have aftercare programs, and 3) “Good Practice” takes into account the duration of the relationship between women prisoners and children and the measurement of promotion for relationship between women prisoners and children.

Keywords: Measurement of Promotion for Relationship/ Women Prisoners/ Children/ Woman Correctional Institution

บทนำ

ทัณฑสถานหรือเรือนจำไม่ใช่สถานที่เหมาะสมสำหรับเด็ก แต่เนื่องจากการดามีสถานะเป็นผู้ต้องขัง จึงส่งผลให้เด็กจำนวนหนึ่งต้องดำเนินชีวิตอยู่กับมารดาภายในทัณฑสถานหรือเรือนจำ เพื่อให้มารดาได้สร้างความสัมพันธ์หรือสัมพันธ์ภาพกับบุตรของตนด้วยการอบรมเลี้ยงดู เพราะความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของบุตรในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรม โดย ราโมนา ที เมอร์เซอร์ (Ramona T. Mercer) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ *Becoming a mother* (1995) ว่าความสัมพันธ์หรือสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดากับบุตรนั้นเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ ซึ่งจะเริ่มชัดเจนเมื่อทารกในครรภ์มีการเคลื่อนไหว และจะเป็นไปอย่างรวดเร็วภายหลังการคลอด การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดาและบุตร จะส่งผลดีทั้งกับมารดาและบุตร กล่าวคือมารดามีพัฒนาการทางอารมณ์ที่ดี ซึ่งเป็นผลดีที่มารดานั้นจะตอบสนองต่อความต้องการของบุตรได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เมื่อมารดาและบุตรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บุตรย่อมได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดีย่อมมีพัฒนาการดี ในทางตรงข้ามหากมารดาและบุตรมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกัน บุตรก็ไม่อาจมีพัฒนาการที่ดีได้ ทั้งนี้พัฒนาการของบุตรจะมีผลเชื่อมโยงไปถึงบุคลิกภาพและวิถีชีวิตของบุตรในอนาคต (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์, 2559: 19) หากแยกเด็กออกจากการเลี้ยงดูของมารดาจะเป็นการสร้างความคิดให้กับเด็ก และจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และคณะ, 2554: 97-98)

ปัจจุบันจำนวนของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และจำนวนเด็กติดผู้ต้องขังก็เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต โดยข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ณ เดือนพฤษภาคม 2560 พบว่ามีเด็กติดผู้ต้องขังจำนวน 74 คน ซึ่งเด็กเหล่านี้ถือเป็นผู้บริสุทธิ์จึงไม่ควรได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดของมารดา และสมควรได้รับการดูแลให้เจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัยภายใต้บรรยากาศแห่งความผาสุก ความรักและความเข้าใจเช่นเดียวกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตภายนอกทัณฑสถานหรือเรือนจำ แต่ด้วยปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังหญิง และปัญหาด้านการบริหารจัดการเรือนจำและทัณฑสถาน อาทิ ปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลัง ปัญหาการขาดขวัญและกำลังใจของบุคลากรในเรือนจำและทัณฑสถาน ปัญหาความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non - Custodial Measures of Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ของบุคลากรในเรือนจำและทัณฑสถาน ล้วนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรทั้งสิ้น

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและพัฒนาแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง กล่าวคือในด้านกฎหมายได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ให้มีความสอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศ และสอดคล้องตามมาตรฐานสากล ทั้งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners

วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

:SMR) และข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non - Custodial Measures of Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) เช่น การแก้ไข มาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 ซึ่งบัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อน ในกรณีที่จำเลยมีครรภ์ (ตามมาตรา 246 (3)) และกรณีที่จำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น (ตามมาตรา 246 (4)) ซึ่งศาลจะใช้ดุลพินิจในการพิจารณาตามความเหมาะสมแห่งรูปคดี และการยกเลิกพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 โดยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 เพื่อให้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 แต่การบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ก็ไม่ได้ทำให้จำนวนผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังลดจำนวนลง เนื่องจากในคดีที่มีอัตราโทษสูง ศาลมักจะไม่ให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุก ในด้านพัฒนาแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง แม้เรือนจำและทัณฑสถานต่างปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยพยายามดำเนินการให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child - CRC) แต่ไม่มีหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดแนวทางหรือมาตรการในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรให้เป็นมาตรฐานที่แน่ชัดสำหรับการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก

ฉะนั้นเพื่อให้เกิดมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง เพื่อให้มีนโยบายและแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่ชัดเจน ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยงานของตนได้ อาทิ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม สามารถนำมาใช้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่อยู่ทั้งภายในและภายนอกทัณฑสถานหญิง สถานสงเคราะห์ทั้งที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และที่อยู่ในความดูแลของภาคเอกชน สามารถนำมาใช้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่อยู่นอกทัณฑสถานหญิง เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในทัณฑสถานหญิง
2. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีต่อการดูแลบุตรในทัณฑสถานหญิง

3. เพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม

4. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ต้องขังหญิงและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต่อมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในทัณฑสถานหญิง ความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีต่อการดูแลบุตรในทัณฑสถานหญิงในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานระดับผู้บริหารและนักวิชาการ และมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 2 กลุ่ม โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ปฏิบัติงานระดับผู้บริหารซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทัณฑสถานหญิงซึ่งมีทั้งหมด 7 แห่ง คือ ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงธนบุรี ทัณฑสถานหญิงชลบุรี ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ และทัณฑสถานหญิงสงขลา และผู้บริหารสถานสงเคราะห์ที่มีบุตรของผู้ต้องขังหญิงอยู่ในความดูแลหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย และ (2) กลุ่มนักวิชาการซึ่งแบ่งเป็นนักวิชาการทางอาชญาวิทยา นักวิชาการทางพันธุวิทยา นักวิชาการทางจิตวิทยา และนักวิชาการทางสิทธิมนุษยชน รวมเป็นจำนวน 36 คน โดยมีแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและประเด็นที่ต้องการทราบ (item objective congruence index – IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 ท่าน โดยผลจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทุกข้อคำถามล้วนมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปทั้งสิ้น หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ในชื่อว่า “มาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง” ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิดและปลายเปิด (Close-Ended and Open Questions) เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยแบบสอบถามดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และตรวจสอบความเป็นปรนัย (Objectivity) ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและประเด็นที่ต้องการทราบ (item objective congruence index –

IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ซึ่งผลจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทุกข้อคำถามล้วนมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปทั้งสิ้น ต่อจากนั้นได้นำแบบสอบถามไปนำไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งผลจากการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค 0.985 แล้วนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (2) กลุ่มผู้ต้องขัง ซึ่งผู้วิจัยใช้กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) จากประชากรเป้าหมายโดยวิธีเลือกตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยให้ทัศนสถานหญิงในภาคเดียวกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน จากนั้นจึงทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ผลที่ได้คือ ภาคกลางได้ทัศนสถานหญิงกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ทัศนสถานหญิงนครราชสีมา ภาคเหนือได้ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ และภาคใต้ได้ทัศนสถานหญิงสงขลา หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การหาค่าร้อยละ (Percentage) สำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลความเป็นอยู่ในทัศนสถานหญิงเพื่อทราบความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีต่อการดูแลบุตรในทัศนสถานหญิงของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ต้องขัง สำหรับข้อมูลในส่วนของความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร และความคิดเห็นที่มีต่อแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร ใช้ค่ามัธยฐาน (Median) และส่วนเบี่ยงเบนควอไทล์ (Q.D.) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากผลการวัดค่าสัมประสิทธิ์ความเอน (Skewness) พบว่าการแจกแจงความถี่เบ้ไปทางซ้ายและจากการวัดค่าสัมประสิทธิ์ความโด่ง (Kurtosis) พบว่า ข้อมูลมีการกระจายมากกว่าการแจกแจงปกติ ส่วนการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ต้องขังหญิงกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในทัศนสถานหญิงมีความคิดเห็นต่อมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัศนสถานหญิงแตกต่างกัน” วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics) แบบสถิตินอนพารามेटริก (Nonparametric Statistics) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนน้อย โดยใช้การทดสอบ Mann-Whitney U Test ในรูปแบบ 2 กลุ่มอิสระ (Independent Samples) เพื่อทดสอบว่าทั้ง 2 กลุ่มมีค่ากลางเท่าเทียมกันหรือไม่ โดยนำข้อมูลทั้ง 2 กลุ่มมารวมกันเป็นชุดเดียวแล้วเรียงลำดับค่าต่ำสุดจนถึงสูงสุดแล้วหาผลรวมอันดับที่ (Rank) ของแต่ละกลุ่มแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน

งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองโครงการวิจัยโดยคณะอนุกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต อีกทั้งได้รับอนุญาตจากกรมราชทัณฑ์ให้สัมภาษณ์บุคคลในสังกัดและให้เก็บข้อมูลโดยวิธีการใช้แบบสอบถามกับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิง นอกจากนี้

ยังมีการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างในการจะตอบรับหรือปฏิเสธในการเข้าร่วมการวิจัยและสามารถถอนตัวเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ ทั้งนี้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างจะถูกทำลายภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

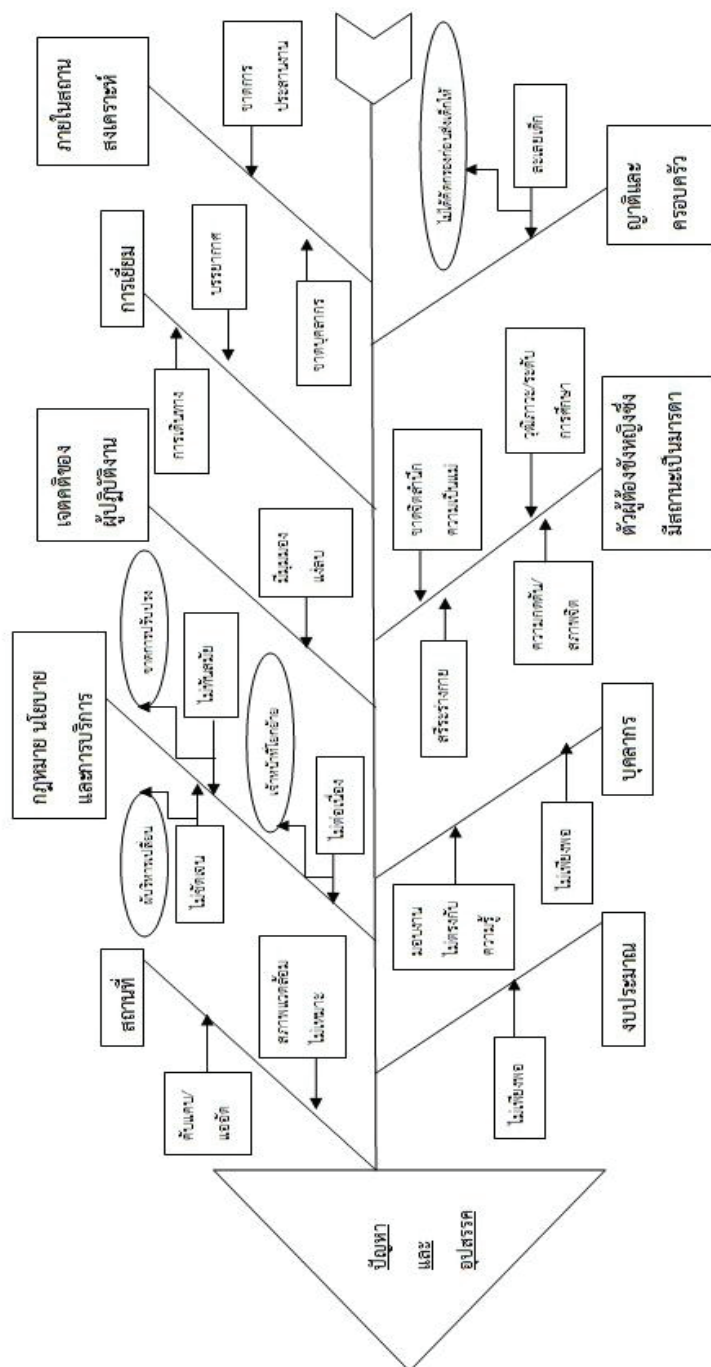
ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหญิงตั้งครรภ์ต้องเข้าสู่ทัณฑสถานหญิง คือมีการนำมาตรการที่มีใช้การคุมขังมาใช้ในทางปฏิบัติไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็นการลดโทษทางอาญา (Decriminalization) ในกรณีความผิดที่ไม่ร้ายแรง โดยนำโทษอื่น เช่น โทษปรับ มาลงโทษผู้กระทำความผิดหญิงตั้งครรภ์ การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรม (Diversion) แม้ว่าในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งทุเลาการบังคับโทษจำคุกแก่หญิงตั้งครรภ์และหญิงที่คลอดบุตรแล้วยังไม่ถึง 3 ปีและต้องเลี้ยงดูบุตร ดังปรากฏตาม มาตรา 246 (3) และมาตรา 246 (4) หรือ การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้กับหญิงตั้งครรภ์ ในกรณีความผิดที่ไม่ร้ายแรง ทั้งนี้เพราะกฎหมายที่เกี่ยวข้องขาดความยืดหยุ่น ยากแก่การนำมาปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งผู้พิพากษาไม่ใช้ดุลยพินิจให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในกฎหมาย นอกจากนั้นยังขาดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินการใช้มาตรการที่มีใช้การคุมขัง และขาดการประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติงานราชทัณฑ์กับผู้พิพากษา ประกอบกับบางบทบัญญัติของกฎหมาย สารบัญญัติที่กำหนดโทษทางอาญาไว้มากเกินสมควร

เมื่อผู้กระทำความผิดหญิงตั้งครรภ์ต้องเข้ามาสู่ทัณฑสถานหญิงแล้วมีสถานะเป็นผู้ต้องขังหญิงก็ต้องเผชิญกับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิง ในหลากหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยเรื่องสถานที่ ปัจจัยเรื่องงบประมาณ ปัจจัยเรื่องกฎหมาย นโยบาย และการบริหาร ปัจจัยเรื่องบุคลากร ปัจจัยเรื่องเจตคติของผู้ปฏิบัติงาน ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดา ปัจจัยเรื่องการเยี่ยม ปัจจัยเกี่ยวกับญาติและครอบครัว และปัจจัยภายในสถานสงเคราะห์ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดโดยใช้ผังก้างปลา (Fishbone Diagram) ได้ตามแผนภาพที่ 1

วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย
ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

แผนภาพที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง

ทั้งนี้ปัจจัยเรื่องการเยี่ยมจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรมากกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ สำหรับการเยี่ยมยาผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่เกิดจากปัญหาและอุปสรรคในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง จะประกอบไปด้วยการปรับเจตคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งในด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธินามัยเจริญพันธุ์ ตลอดจนสิทธิเด็ก สำหรับเรื่องการเยี่ยมต้อง เปิดโอกาสให้พ่อ แม่ ลูกได้กอดกัน ให้ได้เจอแบบอิสระหรือที่เรียกว่าเยี่ยมใกล้ชิด โดยต้องอนุญาตให้มาเข้าเยี่ยมได้บ่อยครั้ง ตามความต้องการของผู้ต้องขังหญิงและบุตร และต้องจัดสถานที่เยี่ยมให้เหมาะสมสำหรับเด็ก นอกจากนี้ในเรื่องของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน หรือคนในชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการอบรมดูแลเด็กกลุ่มนี้ และไม่สร้างตราประทับหรือรอยมลทินให้กับเด็กเสียเอง

2. ด้านความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีต่อการดูแลบุตรในทัณฑสถานหญิง ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานระดับผู้บริหารและนักวิชาการ พบว่าผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาควรจะได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิทธิในร่างกาย สิทธินามัยเจริญพันธุ์ สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความเสมอภาค รวมไปถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงโดยคำนึงถึงความต้องการด้านจิตใจของผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาด้วย อีกทั้งควรจัดให้มีทางเลือกให้แก่ผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดา แต่ไม่ใช่ให้ผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาได้เลือกอย่างเสรี กล่าวคือจะเป็นทางเลือกที่ทางกรมราชทัณฑ์หรือทางทัณฑสถานหญิงกำหนดทางเลือกที่หลากหลายไว้ให้ โดยการตัดสินใจจะเป็นของผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาเองภายใต้คำปรึกษาที่ทางกรมราชทัณฑ์หรือทางทัณฑสถานหญิงได้จัดไว้ในรูปแบบบริการ Counseling อีกทั้งการปฏิบัติต่อเด็กควรคำนึงถึงความต้องการของเด็กในเรื่องสิทธิที่เด็กควรจะได้รับทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม สิทธิที่จะได้รับความรักและการคุ้มครองปกป้องจากมารดา เป็นต้น โดยไม่ปฏิบัติต่อเด็กเยี่ยงนักโทษเพราะเด็กไม่ใช่ผู้กระทำความผิด สำหรับความคิดเห็นของผู้ต้องขังหญิงเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในทัณฑสถานหญิงทั้งเรื่องปัจจัยดำรงชีวิตพื้นฐาน เรื่องบริการทางการแพทย์ เรื่องระยะเวลาสำหรับการดูแลบุตร เรื่องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุตร และเรื่องแนวทางของทัณฑสถานหญิงที่จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เห็นว่า (1) ทัณฑสถานหญิงได้จัดปัจจัยดำรงชีวิตพื้นฐานเพียงพอแก่ความต้องการ คิดเป็นร้อยละ 84.91 (2) ทัณฑสถานหญิงได้จัดบริการทางการแพทย์อย่างสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 92.45 (3) ทัณฑสถานหญิงได้จัดสรรเวลาให้ดูแลบุตรมากเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 98.11 (4) ทัณฑสถานหญิงเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุตร คิดเป็นร้อยละ 98.11 และ (5) ทัณฑสถานหญิงควรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร คิดเป็นร้อยละ 98.11

วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

3. มาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสมจะต้องเป็นมาตรการที่คำนึงถึงเรื่องการเคารพสิทธิเด็กและสิทธิสตรี เรื่องเจตคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เรื่องเจตคติของผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดา และ เรื่องทางเลือกของผู้ต้องขังหญิง ดังนั้นเพื่อให้การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรมีประสิทธิภาพจะต้องดำเนินการสร้างเจตคติที่ดีให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในรูปแบบ “HER Child” โดย HER หมายถึงสิทธิสตรี (Women’s Rights) ซึ่งในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรต้องคำนึงถึงอย่างน้อย 3 เรื่องคือ H = Human Dignity (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์), E = Equality (ความเสมอภาค) และ R = Reproductive Rights (สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์) ส่วน Child หมายถึงสิทธิเด็ก (Rights of the Child) ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีเจตคติที่ดีจะส่งผลให้เกิดการเคารพสิทธิเด็กและสิทธิสตรี เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีทางเลือก และพร้อมที่จะปฏิบัติงานเพื่อมีเป้าหมายจะปรับเปลี่ยนเจตคติของผู้ต้องขังหญิงเท่าที่เป็นไปได้ นอกจากนั้นยังควรกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีดีและมีความเหมาะสมดังนี้

นโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่ดี จะประกอบด้วย นโยบายเรื่องการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรม (Diversion) นโยบายเรื่องการจัดหาทรัพยากร (Resource) นโยบายเรื่องการจัดโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) นโยบายเรื่องความร่วมมือของชุมชน (Community Participation) นโยบายเรื่องการติดต่อสื่อสาร (Communications) และ นโยบายเรื่องการดูแลภายหลังพ้นโทษ (Aftercare) หรือเรียกว่ารูปแบบ “DRICCA”

สำหรับแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่ดี จะต้องคำนึงถึงทั้งช่วงระยะเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร และมาตรการที่ใช้ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร ซึ่งแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่แบ่งตามช่วงระยะเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร จะแบ่งออกเป็นแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในระหว่างตั้งครรภ์ แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในระหว่างให้นมบุตร แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรติดผู้ต้องขัง และ แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่ถูกนำออกไปเลี้ยงดูภายนอกทัณฑสถานหญิง ซึ่งเรียกว่ารูปแบบ “PBCM” โดย P = Pregnant (ตั้งครรภ์) B = Baby (ทารก) C = Child (เด็ก) และ M = Move Out (ย้ายออก) ส่วนแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่แบ่งตามมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรจะแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ซึ่งกระจายอยู่ใน 4 ระยะเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร ได้แก่ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ-อนามัย (Health) ด้านการบริบาล (Nursing) ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม (Resource and Environment) ด้านบรรยากาศที่ส่งเสริมสภาพจิตใจ (Mental State) ของผู้ต้องขังหญิง และด้านการติดต่อ (Communications) ซึ่งเรียกว่ารูปแบบ “HNRMC”

4. จากการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง พบว่า ระดับความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อนโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อนโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร

กลุ่มตัวอย่าง	n	Mean Rank	Mann-Whitney U	Z	p
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	23	20.13	187.00	-4.862	.000*
ผู้ต้องขัง	53	46.47			

* มีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ระดับ 0.05

และความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรโดยแบ่งตามช่วงระยะเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร

กลุ่มตัวอย่าง	n	Mean Rank	Mann-Whitney U	Z	p
แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในระหว่างตั้งครรภ์					
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	23	24.87	296.00	-3.559	.000*
ผู้ต้องขัง	53	44.42			
แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในระหว่างให้นมบุตร					
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	23	28.24	373.50	-2.688	.007*
ผู้ต้องขัง	53	42.95			
แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรติดผู้ต้องขัง					
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	23	27.46	355.50	-2.896	.004*
ผู้ต้องขัง	53	43.29			
แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่ถูกนำไปเลี้ยงดูภายนอกทัณฑสถานหญิง					
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	23	23.63	267.50	-4.023	.000*
ผู้ต้องขัง	53	44.95			

* มีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ระดับ 0.05

สรุปและอภิปรายผล

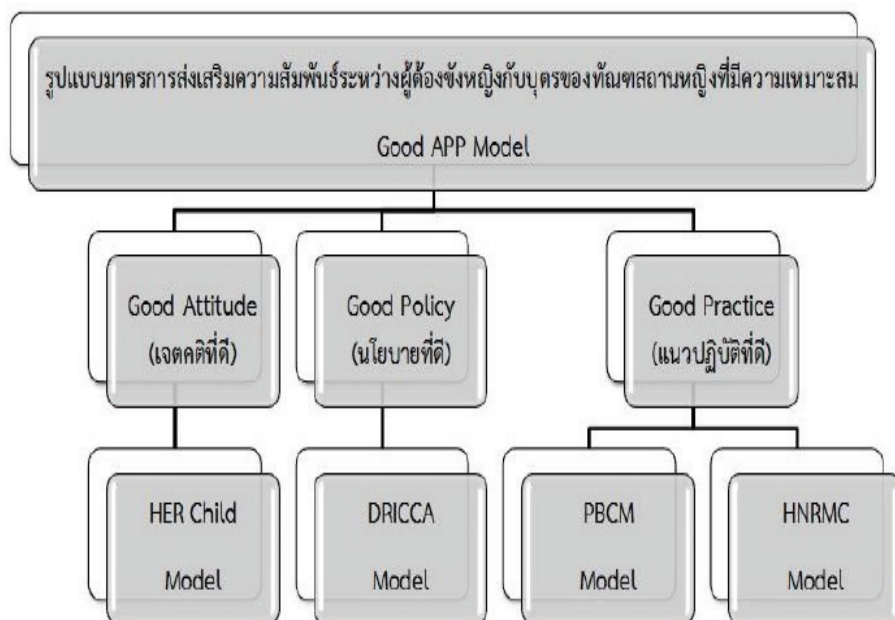
1. สภาพปัญหาที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหญิงตั้งครรภ์ต้องเข้าสู่ทัณฑสถานหญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตยา อาชวนิจกุล และ กุลภา วจนสาระ (2560) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการขับเคลื่อน “คุกไทย” สู่ “เรือนจำสุภาพระ” ที่พบว่านโยบายของรัฐไทยที่ยังคงใช้การลงโทษจำคุกเป็นทางออกกระแสหลัก (mainstream) ของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวขัดแย้งกับแนวคิดของ เรมิง ซาเลย์ส์ (Raymond Saleilles) ที่อธิบายว่าโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด จะต้องปรับให้เข้ากับสภาพของผู้กระทำความผิด และจะต้องมีการช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดได้แก้ไขฟื้นฟูตนเอง (อุทัย อาทิวะ, 2558: 148-149) สำหรับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล (2558) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำไทย พบว่า คุณภาพชีวิตในเรือนจำ ทั้งการอยู่อาศัย การทำกิจวัตรประจำวัน การเรียนหนังสือ การฝึกอาชีพ การพักผ่อน การหลับนอน ทั้งหมดล้วนเกิดขึ้นอย่างแออัดในพื้นที่ที่คับแคบของแดนหญิงในเรือนจำหรือในทัณฑสถาน ซึ่งสภาพปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร เพราะการที่เด็กจะพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการมีสัมพันธภาพ ความผูกพันทางอารมณ์ ความรู้สึกที่มีต่อแม่แบบ (Parent Figure) อย่างต่อเนื่อง การได้รับความใกล้ชิดจากมารดาจะทำให้เด็กรู้สึกถึงความปลอดภัย ทั้งนี้หากแยกเด็กออกจากการเลี้ยงดูของมารดาอย่างส่งผลในทางตรงข้าม กล่าวคือ จะเป็นการสร้างความเครียดให้กับเด็ก รวมทั้งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรด้วย ตามทฤษฎีความผูกพันทางอารมณ์ (Attachment Theory) ของ จอห์น โบลบี (John Bowlby) (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และคณะ, 2554: 97-98) โดยการเยียวผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่เกิดจากปัญหาและอุปสรรคในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังที่เหมาะสมได้แก่การกำหนดมาตรการที่ไม่สร้างตราบาปหรือรอยมลทินให้กับเด็ก เพราะจะทำให้เด็กมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอาชญากรรม เป็นไปตามทฤษฎีตราโดยผู้ปกครอง (Parental Labeling Theory) ซึ่งพัฒนาโดย แมทซูดะ (Matsueda) (พรชัย ชันดี, 2553: 282)

2. ด้านความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีต่อการดูแลบุตรในทัณฑสถานหญิง พบว่าผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาควรจะได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และความต้องการด้านจิตใจของผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาด้วย สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Need Theory) ของแอบราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ที่อธิบายว่าความต้องการของมนุษย์เริ่มจากความต้องการพื้นฐานทางร่างกายขึ้นไปถึงขั้นสูงสุด (Fehr, 1983, อ้างถึงใน โสภา ชูพิกุลชัย ขปิลมันน์, 2548: 74 และพรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, 2556: 151) โดยผู้ต้องขังหญิงควรได้รับการปฏิบัติอย่างเคารพสิทธิสตรี (Women's Rights) โดยจะต้องได้รับสิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตน (Bodily Integrity) ซึ่งรวมไปถึงสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ (Reproductive

Health) และการตัดสินใจในเรื่องส่วนบุคคล (Autonomy) ซึ่งผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาควรมีสสิทธิในการตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีบุตร ตลอดจนการได้รับการดูแลระหว่างตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรได้อย่างปลอดภัยในกรณีตัดสินใจที่จะมีบุตร และการทำแท้งที่ปลอดภัยในกรณีที่ตั้งครรภ์แต่ไม่มีความพร้อมและตัดสินใจที่จะไม่มีบุตร แต่ไม่ใช่ให้ผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาได้เลือกอย่างเสรี แต่เป็นการตัดสินใจของผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาภายใต้คำปรึกษาที่ได้จัดไว้ให้ในรูปแบบบริการ Counseling

3. มาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยสามารถนำมาจัดทำเป็นรูปแบบ (Model) ชื่อรูปแบบมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม หรือเรียกอีกชื่อว่า “Good APP” โดยรูปแบบมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม จะประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ Good Attitude (เจตคติที่ดี) Good Policy (นโยบายที่ดี) และ Good Practice (แนวปฏิบัติที่ดี) โดยแต่ละเรื่องจะประกอบไปด้วยรูปแบบ (Model) ของเรื่องนั้นๆ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ตามแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิง กับ บุตร
ของทัณฑสถานหญิงที่มีความเหมาะสม หรือ Good APP Model

4. จากการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้ต้องขังที่มีต่อมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิง พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษาวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ กล่าวคือผู้ต้องขังหญิงกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในทัณฑสถานหญิงมีความคิดเห็นต่อมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยระดับความคิดเห็นทั้งในด้านความคิดเห็นต่อนโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร และด้านความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือกลุ่มผู้ต้องขังมีระดับความคิดเห็นที่มากกว่ากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อาจเป็นนโยบายการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร และแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรของทัณฑสถานหญิงนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์และส่งผลดีแก่กลุ่มผู้ต้องขังอย่างมากทั้งในด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรโดยคำนึงถึงสิทธิเด็ก ซึ่งแตกต่างไปจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่จะต้องมีการะหน้าที่เพิ่มขึ้นทั้งในการดูแลเด็ก การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังหญิงเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ตลอดจนจัดให้มีการเยี่ยมอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรที่ถูกนำไปเลี้ยงดูภายนอกทัณฑสถานหญิง นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานถูกหล่อหลอมให้เชื่อว่าต้องใช้อำนาจในการควบคุมผู้ต้องขังเพราะพวกเขาเป็นผู้ต้องโทษ ในลักษณะที่เป็นตาต่อตา ฟันต่อฟัน จึงไม่ได้คำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน จึงไม่เกิดการปฏิบัติในลักษณะที่เคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง และไม่มีทางเลือกให้แก่ผู้ต้องขังหญิงมากนัก เพราะหลงลืมว่าการแก้ไขฟื้นฟูและการปรับพฤติกรรม เป็นภารกิจสำคัญของการควบคุมผู้ต้องขัง อีกทั้งหลงลืมไปว่าบุตรของผู้ต้องขังถือเป็นผู้บริสุทธิ์ที่สมควรได้รับการดูแลจากมารดาเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป ทั้งนี้ได้มีงานวิจัยหลายเรื่องที่เสนอแนวทางแก้ไขในปัญหาเกี่ยวกับเจตคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไว้ ดังนั้นกฤษฎา อาชวนิจกุลและกุลภา วจนสาระ (2558) ซึ่งทำวิจัยเรื่องผู้ต้องขังหญิง : สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้เสนอให้ปรับฐานคิดเกี่ยวกับเรือนจำ โดยต้องใส่ใจกับความละเอียดอ่อนและความหลากหลายของมนุษย์ คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน และการลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อีกทั้งใส่ใจในมิติด้านเพศภาวะและนภาพรณ หะวานนท์ และคณะ (2555) ซึ่งทำวิจัยเรื่อง การใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำข้อกำหนดกรุงเทพฯไปสู่การปฏิบัติ กรณีศึกษาประเทศไทย ได้เสนอให้มีการปฏิรูปฐานความคิดเกี่ยวกับเรือนจำซึ่งควบคุมผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือต้องไม่ใช่ระเบียบและการควบคุมที่เข้มงวดเกินไป และต้องมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างผู้บริหารเรือนจำและเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขังมาสู่ความสัมพันธ์ในแนวราบ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย มีดังต่อไปนี้

(1) ควรเร่งดำเนินการปรับเจตคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้เคารพในสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะในเรื่องของคือสิทธิสตรีและสิทธิเด็ก โดยควรกำหนดเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรม และของกรมราชทัณฑ์ และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดสรรงบประมาณของกรมราชทัณฑ์ไปยังทัณฑสถานหญิงเพื่อให้การดำเนินการด้านการปรับเจตคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

(2) ควรกำหนดการเปี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรม และของกรมราชทัณฑ์ และจัดทำแนวปฏิบัติในการประสานงานกับส่วนงานในกระบวนการยุติธรรมหน่วยอื่น เช่น ศาลยุติธรรม ให้นำมาตรการดูแลการบังคับโทษจำคุกในกรณีที่ยังไม่ถึงครบ และกรณีที่ยังไม่ถึงครบแล้วยังไม่ถึง 3 ปี รวมถึงการนำมาตรการที่มีใช้การคุมขังซึ่งได้แก่ การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring ; EM) มาใช้

(3) ควรจัดสรรงบประมาณของกรมราชทัณฑ์สำหรับจัดหาทรัพยากรที่ใช้ในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงระหว่างให้นมบุตร ทารกและเด็กติดผู้ต้องขังให้เพียงพอแก่ความต้องการของบุคคลดังกล่าว และควรจัดสรรงบประมาณของกรมราชทัณฑ์สำหรับการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของทัณฑสถานหญิงให้มีความเหมาะสมในการดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงระหว่างให้นมบุตร ทารกและเด็กติดผู้ต้องขัง

(4) ควรเปิดพื้นที่ทัณฑสถานหญิง ให้หน่วยงานอื่นของรัฐ ตลอดจนภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตรโดยเริ่มจากการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility (CSR)) แล้วพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันโดยจัดทำในรูปแบบบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Understanding : MOU)

(5) ควรพัฒนารูปแบบการติดต่อสื่อสาร โดยจัดเยื่อมอย่างใกล้ชิดในลักษณะใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตครอบครัวภายนอกทัณฑสถานหญิง ทั้งในเรื่องการจัดสถานที่และบรรยากาศในการเข้าเยี่ยม ตลอดจนปรับขั้นตอนการรักษาความปลอดภัยในการเข้าเยี่ยมเพื่อไม่ให้เด็กมีความหวาดกลัวและเครียดกับมาตรการรักษาความปลอดภัยนั้น นอกจากนั้นยังควรเพิ่มการสื่อสารให้มีรูปแบบที่หลากหลาย โดยควรมีการพัฒนาไปถึงขั้นที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการติดต่อสื่อสาร แต่อย่างไรก็ดีการใช้เทคโนโลยีก็ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่โดยออกกฎระเบียบในการดำเนินการให้รัดกุม

(6) ควรกำหนดให้การช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรม และของกรมราชทัณฑ์ โดยเน้นให้ผู้ต้องขังหญิงกับบุตรได้ใช้ชีวิตร่วมกัน เพื่อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้อาจดำเนินการในรูปแบบบ้านกึ่งวิถี (Halfway House) หรือวิธีการอื่นตามความเหมาะสมซึ่งอาจพิจารณาเป็นรายกรณีไป

วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

(7) กรมราชทัณฑ์ควรจัดทำแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาการทำงานของกรมราชทัณฑ์ในเรื่องของการดูแลผู้ต้องขังหญิงอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดให้มีระบบการตรวจสอบผลการปฏิบัติการตามแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ เพื่อทราบผลการดำเนินการว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่ เพื่อจะนำไปวางแผนแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ มีดังต่อไปนี้

(1) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงและบุตร จะต้องดำเนินการโดยเคารพสิทธิของผู้ต้องขังหญิง โดยต้องคำนึงถึงอย่างน้อย 3 เรื่องคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และ สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์

(2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงและบุตร จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิที่จะเลือกตัดสินใจในเรื่องที่เป็นสิทธิส่วนบุคคลของตัวผู้ต้องขังหญิงเอง และในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลบุตรตามที่มารดาทั่วไปจะพึงมี

(3) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังหญิงและบุตร จะต้องดูแลทารกและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก กล่าวคือจะต้องไม่ปฏิบัติต่อเด็กเช่นเดียวกับผู้ต้องขัง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเจาะลึกถึงแนวทางในเลี้ยงดูเด็กและการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับบุตร เมื่อเด็กถูกนำออกไปเลี้ยงดูภายนอกทัณฑสถานหญิง ทั้งในกรณีที่เด็กถูกนำไปเลี้ยงดูโดยครอบครัว และในกรณีที่เด็กถูกเลี้ยงดูโดยสถานสงเคราะห์

2. ควรศึกษาเจาะลึกถึงผลของการเปี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรมด้วยวิธีใช้มาตรการทุเลาการบังคับโทษจำคุกในกรณีที่จำเลยตั้งครุฑ และกรณีที่จำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึง 3 ปี ว่าจำเลยและบุตรมีความสัมพันธ์ที่ดีกว่ากรณีผู้ต้องขังหญิงกับบุตรในทัณฑสถานหญิงหรือไม่ เพียงใด

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ต้นสุวรรณนนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดุษฎีนิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาภาศิริ สุวรรณานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมดุษฎีนิพนธ์ พร้อมด้วยศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีหญิง ดร.พัชรา สีนลอยมา คณบดีคณะนิติวิทยาศาสตร์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประธานกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ ดร.นที จิตสว่าง รองผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย และ รองศาสตราจารย์ ดร.จิตตินันท์ เดชะคุปต์ อาจารย์สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้ความรู้ และให้คำแนะนำ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์

ดร.เชษฐ รัชดาพรณานิกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กอบกุล วิศิษฐ์สรรค์ดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพชร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พิงโพธิ์สม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาตุกร จันประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จันทรแรม เรือนแป้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาณี เฟือกบัวขาว ดร.ปิ่นผยาศ ฌิตสุนทรโรทยาน และ คุณนิดา กุลจรรยาวิวัฒน์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย อีกทั้งขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และกลุ่มตัวอย่าง ที่ให้ความ อนุเคราะห์ข้อมูลสำหรับดำเนินการวิจัยเรื่องนี้

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. (2558). **ผู้ต้องขังหญิง : สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบาย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. (บรรณาธิการ). (2560). **การขับเคลื่อน “คุกไทย” สู่ “เรือนจำสุภาพะ”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล. (2558). **ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำไทย**. รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (เอกสารอัดสำเนา).
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์. (2559). **จิตวิทยาบุคลิกภาพและพฤติกรรมสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร หะวานนท์ และคณะ. (2555). **การใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำข้อกำหนดกรุงเทพฯไปสู่การปฏิบัติ กรณีศึกษาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พรชัย ชันดี. (2553). **ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุนทรฟิล์ม.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2556). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และคณะ. (2554). **โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ.2545-2551)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานโครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.
- โสภา ชูพิกุลชัย ขปิลมันน์. (2548). **บุคลิกภาพ และพัฒนาการ : แนวโน้มสู่การมีพฤติกรรมปกติหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม.
- อุทัย อาทิวะ. (2558). **ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรม Criminology Theory And Criminal Justice System**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินต์.
- Fehr, Lawrence A. (1983). **Introduction to Personality**. New York : Macmillan Publishing Co.
- Mercer, R. T. (1995). **Becoming a mother**. New York : Springer.

